

Nagelaten
fragmenten

DEEL 7
november 1887
begin 1889

Teksteditie en annotatie door
Giorgio Colli en Mazzino Montinari

Vertaald door Michel van Nieuwstadt

Boom

Friedrich
NIETZSCHE

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van het Fonds voor de Letteren.

Oorspronkelijk: Band 13 van Nietzsches *Sämtliche Werke*.
Kritische Studienausgabe in 15 Bänden. München / Berlijn / New York
(Deutschen Taschenbuch Verlag / Walter de Gruyter) 1980; 1988².
Deze tekst is identiek met deel VIII van de *Kritische Gesamtausgabe*.
Berlijn (Walter de Gruyter) 1967-1977.

© 1988 by Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin / New York.
All rights reserved

© Nederlandse vertaling: Michel van Nieuwstadt | Boom 2001
Tweede oplage 2024

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie,
microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Omslagontwerp: Michaël Snitker
Verzorging binnenwerk: Leo de Bruin †

ISBN 978 90 2446 257 5 | NUR 730

www.boom.nl

Inhoud

Voorbericht 7

Verklaring van tekens en sigla 8

11 [1-417] = W II 3: november 1887 - maart 1888 - 9

12 [1-2] = W II 4: begin 1888 - 164

13 [1-19] = W I 7b en 13b, Mp XVI 2b en 1b: begin 1886 - voorjaar 1886 - 178

14 [1-9] = D 18, Mp XV 2c, XVII 3a, XVI 1b: begin 1886 - voorjaar 1886 - 181

15 [1-110] = N VIII 3: zomer 1886 - herfst 1887 - 330

16 [1-26] = Mp XIV 1, pp. 416-420, XVII 3a, XV 2d, P II 12b, p. 37: zomer
1886 - voorjaar 1887 - 395

17 [1-70] = Mp XVII 3b: eind 1886 - voorjaar 1887 - 423

18 [1-8] = Mp XVII 3c: zomer 1887 - 433

19 [1-190] = W II 1: herfst 1887 - 439

20 [1-300] = W II 2: herfst 1887 - 446

21 [1-8] = N VII 4: herfst 1888 - 467

22 [1-29] = W II 8b: september - oktober 1888 - 470

23 [1-14] = Mp XVI 4d, Mp XVII 7, W II 7b, Z II 1b, W II 6c:
oktober 1888 - 482

24 [1-10] = W II 9c, D 21 - 495

25 [1-20] = W II 10b, W II 9d, Mp XVI 5, Mp XVII 8, D 25, W II 8c:
december 1888 - begin januari 1889 - 512

Noten - 523

Kroniek van Nietzsches leven: herfst 1887 - januari 1889 - 555

Voorbericht

Deel 7 van de Nederlandse vertaling van de *Nachgelassene Fragmente* van Friedrich Nietzsche bevat het tweede deel (groep 11-25) van de schriftelijke nalatenschap uit de periode die loopt van de herfst van 1885 tot begin januari 1889, en wel die van november 1887 tot januari 1889.

In deel 6, met de Nederlandse vertaling van de nalatenschap van herfst 1885 tot de herfst van 1887, vindt de geïnteresseerde lezer een *Nawoord* (pp. 489-506) van de hand van de redacteur Giorgio Colli, waarin de betekenis van de schriftelijke nalatenschap van Nietzsche uit deze periode wordt toegelicht.

Tevens vindt hij daar een *Opmerking vooraf*, waarin Mazzino Montinari de in de uitgave gevolgde editorische beginselen verantwoordt en het belang van juist deze twee delen aanstipt.

Verklaring van tekens en sigla

< >	toevoeging van de tekstbezorgers
[]	door de tekstbezorgers toegevoegde titels
[-]	een woord onleesbaar
[--]	twee woorden onleesbaar
[---]	drie of meer woorden onleesbaar
---	onvolledige zin
[+]	hiaat in het manuscript.
<i>gescursiveerd</i>	in manuscript onderstreepte tekst
KLEINKAPITAAL	in manuscript twee- of meermalen onderstreepte tekst
#	verwijzing naar een noot achterin
N	Notizbücher, 1870-1888
D	Druckmanuskripte, 1869-1889
Mp	Mappen loser Blätter, begin 1871 - begin 1889
W	Hefte aus der sogenannten Unwertungs-Zeit, 1884-1889
P	Hefte vorwiegend philosophischen Inhalt – Basler Vorlesungen, 1869-1873 en voorjaar 1887

II

W II 3

november 1887 – maart 1888

Nice, 24 november 1887

- II [1] (301) Je moet van jezelf niets willen wat je niet kunt. Vraag je eens af: ♦
 wil je *vooroplopen*? Of wil je *voor jezelf gaan*? In het eerste geval
 word je op zijn hoogst herder, dat wil zeggen hulpstuk voor de
 kudde. In het andere geval moet je iets anders kunnen, – vanuit
 jezelf voor-jezelf-*kunnen*-gaan, je moet anders lopen en ergens-
 anders-heen-*kunnen*-lopen. In allebei de gevallen moet je het kun-
 nen, en als je het ene kunt, mag je niet het andere willen
- II [2] (302) De mensen voor lief nemen en van je hart een zoete inval ♦
 maken: dat is liberaal, maar niet voornaam. De harten die tot de
 voorname gastvrijheid in staat zijn, herken je aan de vele gesloten
 vensters en dichte luiken: zij houden hun *beste* vertrekken op zijn
 minst leeg, zij verwachten gasten die je *niet* voor lief neemt...
- II [3] (303) Je bent tegen die prijs kunstenaar, dat je wat alle niet-kunste-
 naars ‘vorm’ noemen, als *inhoud*, als ‘de zaak zelf’ ervaart. Daar-
 mee behoor je wel tot een *omgekeerde wereld*: want vanaf dat
 moment wordt de inhoud – inclusief ons leven – een kwestie van
 louter vorm.
- II [4] Een brief doet mij terugdenken aan Duitse jongelingen, gehoornde ♦
 Siegfrieds en andere wagnerianen. Alle respect voor de Duitse
 soberheid! Er leven lieden met een bescheiden verstandelijk vermo-
 gen in het noorden van Duitsland, die zelfs met het intellectuele peil
 van de *Kreuzzeitung* dik tevreden zijn. Een buitenstaander zou af en
 toe wel eens argwaan kunnen krijgen of het jonge Rijk in zijn geeuw-
 honger naar koloniën en allerlei Afrika’s die de aarde rijk is, niet
 ongemerkt ook de twee beroemde zwartbruine eilanden Horneo en
 Borneo heeft opgeslokt...

- 11 [5] Ben je filosoof zoals filosofen dat altijd waren, dan heb je geen oog voor wat was en voor wat wordt: – je ziet alleen het zijnde. Maar omdat er niet zoiets bestaat als het zijnde, bleef voor de filosoof alleen het imaginaire weggelegd, als zijn ‘wereld’.
- 11 [6] Wie steeds *tot de bodem* gaat, gaat te gronde. ♦
- 11 [7] Een rups tussen twee lentes, bij wie al een kleine vleugel aangroeit: – – –
- 11 [8] ‘*Een drang naar het betere*’ – een andere formulering voor ‘naar de plee gaan’
- 11 [9] (304) *Sainte-Beuve*: Niets van een man; vervuld van een leugenachtige haat jegens alle geesten die mans genoeg zijn: hangt rond, laf, nieuwsgierig, verveeld, vol lasterpraatjes – in wezen een vrouwspersoon, met feminiene wraakzucht en feminiene zinnelijkheid (– die laatste is er de oorzaak van dat hij zich graag ophoudt in de buurt van kloosters en andere broedplaatsen van de mystiek, soms zelfs in de buurt van de Saint-Simonisten). Overigens een waar genie in de *médissance*¹, eindeloos vindingrijk op dat punt, bijvoorbeeld in staat om iemand het graf in te *prijzen*; niet zonder een liefvallige bereidwilligheid – eigen aan virtuozen – om als het maar even kan zijn kunstje te doen: te weten voor elk soort publiek waar je met reden bang voor bent. Overigens neemt hij na afloop ook op zijn toehoorders bij zichzelf wraak, stilletjes, enghartig, onzindelijk; het zijn speciaal alle ontegenzeggelijk voorname naturen die ervan langs krijgen, omdat ze zelfrespect hebben, – dat heeft hij *niet!* het mannelijke, trotse, complete, zelfverzekerde alleen al irriteert hem, prikkelt hem tot opstandigheid. – Dit is nu de *psycholoog* comme il faut: namelijk naar de maatstaf en de behoefte van de huidige esprit français, die even overleefd, even ziek, even nieuwsgierig, even uitvragerig, even geil is als hij; naar geheimen snuffelend, als hij; instinctief het contact met mensen van onder en langs achteren zoekend, niet zoveel anders dan honden dat onder elkaar doen (die op hun manier immers ook psy-

1. (Fr.) ‘kwaadsprekerij’

chologen zijn). Plebejisch door en door en verwant aan de instincten van Rousseau: *bijgevolg* romanticus – want onder alle romantiek snakt het plebs grommend en begerig naar ‘voornaamheid’; revolutionair, maar door vrees nog redelijk in toom gehouden. Zonder vrijheid tegenover alles wat sterk is (openbare mening, academie, hof, zelfs Port-Royal). Zichzelf in diepste wezen beu, bij tijden al zonder geloof meer aan zijn *recht* te bestaan; een geest die zich van jongs af aan vergooid heeft, die zich vergooid *voelt*, die van zichzelf een steeds magerder en oudere voorstelling heeft. *Dat* leeft op het laatst nog voort, van de ene dag op de andere, enkel uit lafheid; *dat* raakt verbitterd jegens alles wat groot is aan mens en ding, jegens alles *wat in zichzelf gelooft*, omdat het jammer genoeg dichterlijk en verwijfd genoeg is om wat groot is nog als *macht* te voelen; dat kronkelt voortdurend, net als die beroemde worm, omdat het zich voortdurend door iets groots vertrappt voelt. Als criticus zonder maatstaf, zonder ruggengraat en houvast, met de tong de kosmopolitische libertijn uithangend in van alles en nog wat, maar zonder zelf de moed te hebben tot libertinisme en *daarvoor uit te komen*, bijgevolg zich onderwerpend aan een onbestemd classicisme. Als historicus zonder filosofie en zonder de *macht* van de blik, wijst hij instinctief de taak van het *oordelen* in alle hoofdzaken af en houdt zich het masker van de *objectiviteit* voor (– daarmee een van de ergste voorbeelden die het recente Frankrijk heeft gekend): afgezien dan, uiteraard, van die kleine aangelegenheden waarin een fijne en uitgesleten smaak de hoogste instantie is, en waarin hij werkelijk de *moed* tot zichzelf, het *plezier* in zichzelf heeft (– daarin is hij aan de Parnassiens¹ verwant, die net als hij de geraffineerdste en ijdelste variant van de moderne zelfverachting, zelfverloochening vertegenwoordigen). ‘Sainte Beuve a vu une fois le premier Empereur. C’était à Boulogne: il était en train de pisser. N’est-ce pas un peu dans cette posture-là, qu’il a vu et jugé depuis tous les grands hommes?’² (Journal des Goncourt, 2, p. 239) – dat vertellen zijn boosaardige vijanden, de Goncourts.

1. Zie in deel 6: 7 [7]

2. (Fr.) ‘Sainte-Beuve heeft eens de eerste Keizer gezien. Dat was in Boulogne: hij stond te pissen. Heeft hij sindsdien niet alle grote mannen min of meer in die houding gezien en beoordeeld?’

- 11 [10] *Typen van de decadentie.*
De romantici
De ‘vrije geesten’ Sainte-Beuve
De toneelspelers.
De nihilisten.
De artiesten.
De brutalisten.
De delicates.
- 11 [11] En amour, la seule victoire est la fuite.¹ – Napoleon.
- 11 [12] canis reversus ad vomitum suum²
- 11 [13] Les philosophes ne sont pas faits pour s’aimer. Les aigles ne volent point en compagnie. Il faut laisser cela aux perdrix, aux étourneaux... Planer au-dessus et avoir des griffes, voilà le lot des grands génies.³ – Galiani. ♦
- 11 [14] Le hasard, père de la fortune et souvent beau-père de la vertu.⁴ – Galiani.
- 11 [15] (Ni l’amour ni les dieux; ce double mal nous tue.⁵ Sully Prudhomme.) ♦
- 11 [16] Achter alle moreel geschrijf van dit rustieke vrouwtje, van G. Eliot hoor ik altijd de opgewonden stem van alle vrouwelijke literaire debutanten: ‘je me verrai, je me lirai, je m’extasierai et je dirai: Possible, que j’aie eu tant d’esprit?...’⁶ ♦
- 11 [17] vomitus matutinus⁷ van de kranten

1. (Fr.) ‘In de liefde is de enige overwinning de vlucht’

2. (Lat.) ‘een hond teruggekeerd naar zijn braaksel’

3. (Fr.) ‘De filosofen zijn er niet op gemaakt van elkaar te houden. Adelaars vliegen niet in koppels. Dat moet je aan de patrijzen, aan de spreeuwen overlaten... Boven alles uit zweven en klauwen hebben, ziedaar het lot van de grote genieën.’

4. (Fr.) ‘Het toeval, vader van het fortuin en vaak schoonvader van de deugd.’

5. (Fr.) ‘Liefde noch goden; dat kwaad dubbelop brengt ons om.’

6. (Fr.) ‘ik zal mezelf zien, ik zal mezelf lezen, ik zal in vervoering raken en zeggen: hoe is het mogelijk dat ik zoveel geest had?’

7. (Lat.) ‘het ochtendlijke braaksel’

- 11 [18] si hortum cum bibliotheca habes, nihil deerit.¹ Cicero.
- 11 [19] notum quid foemina furens.² Virg. Aen. v. 6 ◆
- 11 [20] ‘un monstre gai vaut mieux <qu’un sentimental ennuyeux>³ ◆
- 11 [21] come l’uom s’eterna⁴ (Inf. xv, 85)
- 11 [22] ‘Yo me sucedo a mi mismo’,⁵ zeg ik precies als die oude man bij Lope de Vega, met een glimlach net als hij: want ik weet gewoon niet meer hoe oud ik al ben en hoe jong ik nog zal zijn... ◆
- 11 [23] – je hebt ook dan nog genoeg redenen om tevreden en zelfs dankbaar te zijn, al was het maar zoals die oude scharrelaar het was, die tamquam re bene gesta⁶ van een verliefd rendez-vous thuiskwam. Ut desint vires, zei hij bij zichzelf met de zachtmoedigheid van een heilige, tamen est laudanda voluptas.⁷ ◆
- 11 [24] (305) *George Sand*. Ik las de eerste lettres d’un voyageur⁸: door en door vals, net als alles wat van Rousseau afkomstig is, op een moralistische manier leugenachtig, net als zijzelf, deze ‘kunstenares’. Ik kan die bonte behangstijl niet uitstaan, evenmin als die opgewonden plebejische zucht naar ‘voornamen’ hartstochten, naar heroïsche attitudes en gedachten die de indruk maken van attitudes. Hoe *kil* moet zij daarbij geweest zijn – kil, zoals Victor Hugo, zoals Balzac, zoals alle eigenlijke romantici – en hoe zelfvoldaan moet ze er hebben bijgelegen, deze breed-sprakige vruchtbare koe, die iets Duits over zich had, net als Rousseau zelf, en die in elk geval pas aan het einde van alle ◆

1. (Lat.) ‘als je een tuin en ook nog een bibliotheek hebt, zal het je aan niets ontbreken’

2. (Lat.) de versregel bij Vergilius, *Aeneis*, v, 6, luidt: ‘notumque furens quid femina furens possit’: bekend is waartoe een vurig verliefde vrouw in staat is

3. (Fr.) ‘een vrolijk monster is meer waard dan een vervelende sentimentele kwast’

4. (It.) ‘hoe de mens eeuwige roem verwerft’ Dante, *Hel*, vertaling van Jacques Jansen (Nijmegen 2000)

5. (Sp.) ‘ik zal mezelf opvolgen’

6. (Lat.) ‘alsof hij zijn taak tot een goed einde had gebracht’

7. (Lat.) ‘Al ontbreken de krachten, te prijzen is de wellust’ (naar Ovidius, *Ex Ponto*, 111, 4, 79, waar ‘voluntas’, ‘wil’ staat).

8. (Fr.) ‘brieven van een reiziger’

Franse smaak en esprit *mogelijk* is geweest... Maar Ernest Renan bewondert haar...

11 [25] (306) Mensen die een noodlot zijn, die door zichzelf te dragen een noodlot dragen, de hele soort van de *heroïsche* lastdragers: o hoe graag zouden ze eens een keer van zichzelf uitrusten! Hoe dorstig zijn ze naar sterke harten en nekken om al is het maar voor een paar uur van hun drukkende last verlost te zijn! En hoe vergeefs is hun dorstigheid!... Ze wachten; ze kijken naar alles wat langskomt: niemand komt ook maar voor een duizendste deel tegemoet aan hun lijden en hun hartstocht, niemand heeft door *hoezeer* zij wachten... Eindelijk, eindelijk leren ze hun eerste levensles – *niet* meer te wachten; en al snel daarna ook hun tweede: minzaam te zijn, bescheiden te zijn, van nu af aan iedereen te verdragen, alles maar te verdragen – kortom, nog een beetje *meer te dragen* dan ze tot nu toe al hebben gedragen...

11 [26] (307) – en wie onbevooroordeeld naloopt onder wat voor omstandigheden hier op aarde *volmaaktheid* – van welke aard ook – wordt bereikt, zal niet ontgaan hoeveel wonderlijks en pijnlijks daarbij komt kijken. Voor iedere forse groei lijken bepaalde soorten mest en meststoffen nodig. Om een paradoxaal voorbeeld te nemen: met betrekking tot de vervolmaking van de moderne vrouw beweerde iemand wiens autoriteit op dit netelige punt waarlijk niet mag worden onderschat, de duc de Morny, deze meest bedreven en ‘gedreven’ vrouwenkenner van het recente Frankrijk, dat daartoe zelfs een ondeugd dienstig zou kunnen zijn, namelijk de tribaderie: ‘qui raffine la femme, la parfait, l’accomplit.’¹ –

Nice, 25 november 1887

11 [27] (308) Mevrouw Cosima Wagner is de enige vrouw met enigszins grote stijl die ik heb leren kennen; maar ik reken het haar aan dat zij Wagner *bedorven* heeft. Hoe dat zo kwam? Hij ‘verdiende’ zo’n vrouw niet: uit dank daarvoor raakte hij aan haar *verslaafd*. –

1. (Fr.) tribadie (lesbische liefde): ‘die de vrouw verfijnt, vervolmaakt, vervulling schenkt’

W<agner>s Parsifal was in de allereerste plaats en van meet af aan een inschikkelijkheid-inzake-smaak van W<agner> jegens de katholieke instincten van zijn vrouw, de dochter van Liszt, een soort dankbaarheid en deemoed van de kant van een zwakker veelvormiger lijdender creatuur die opkeek tegen iemand die bescherming en bemoediging wist te bieden, dat wil zeggen tegen een sterker, eenduidiger creatuur: – uiteindelijk zelfs een daad van die eeuwige *lafheid* van de man tegenover al het ‘eeuwig-vrouwelijke’. – Of niet alle grote kunstenaars tot dusver door idolate vrouwen zijn *bedorven*? Als deze onzinnig-ijdele en zinnelijke apen – want dat zijn het stuk voor stuk – voor de eerste keer en van zeer nabij de *afgodendienst* meemaken die de vrouw in zulke gevallen vanuit al haar laagste en hoogste begeerten ten beste weet te geven, dan is het gauw gedaan: het laatste restje kritiek, zelfverachting, bescheidenheid en schaamte jegens het grotere is weg: – vanaf dat moment zijn zij tot elke *ontaarding* in staat. – Deze kunstenaars die in de ongenaakbaarste en krachtigste periode van hun ontwikkeling redenen genoeg hadden om hun hele aanhang vierkant te minachten, deze zwijgzaam geworden kunstenaars worden onvermijdelijk het slachtoffer van de eerste de beste *intelligente* liefde (– of veeleer van iedere vrouw die intelligent genoeg is om zich tegenover het persoonlijkste in de kunstenaar intelligent *voor te doen*, hem als iemand die lijdt ‘te begrijpen’, van hem ‘te houden’...)

11 [28] Aan de vrouw die hij niet verdient, raakt de man verslaafd. ◆

De vrouw, geboren afgodendienares als zij is, bederft de afgod – de echtgenoot.

11 [29] Je kunt wat er de oorzaak van is *dat* er van ontwikkeling zelfs maar sprake is, niet zelf weer langs de weg van onderzoek naar ontwikkeling op het spoor komen; je moet het niet als ‘wordend’ willen opvatten, nog minder als geworden...

de ‘wil tot macht’ kan niet geworden zijn

11 [30] (309) Een grote hoogte bereiken van waaruit je alles in vogelvlucht kunt beschouwen en begrijpt dat alles ook werkelijk gaat *zoals het*

moest gaan: dat iedere vorm van ‘onvolmaaktheid’, inclusief het lijden daaraan, een inherent deel vormt van de HOOGSTE WENSELIJKHEID...

11 [31] (310) Totaal-aanblik die de Europeaan van de toekomst biedt: dezelfde als het intelligentste slavendier, erg vlijtig, eigenlijk heel bescheiden, buitensporig nieuwsgierig, veelzijdig, vertroeteld, wilswak – een kosmopolitische affect- en intelligentiechaos. Hoe zou zich daaruit een *sterkere* soort kunnen aftekenen? Zo een met *klassieke* smaak? De klassieke smaak: dat is de wil tot vereenvoudiging, versterking, tot zichtbaarheid van het geluk, tot schrikwekkendheid, de moed tot psychologische *naaktheid* (– de vereenvoudiging is een consequentie van de wil tot versterking; het zichtbaar maken van het geluk alsmede van de naaktheid, een consequentie van de wil tot schrikwekkendheid...). Om je vechtend uit bovengenoemde chaos op te werken tot deze *creatie* – daarvoor is een DWINGENDE REDEN nodig: je moet de keuze hebben tussen ofwel te gronde gaan, ofwel *je zin doordrijven*. Een heersersras kan slechts opgroeien vanuit een schrikwekkend en bruto begin. Probleem: waar zijn de *barbaren* van de 20ste eeuw? Duidelijk is dat zij pas na enorme socialistische crises zichtbaar zullen worden en zich consolideren, – het zullen die elementen zijn die het *hardst voor zichzelf* kunnen zijn en de *duurzaamste wil* kunnen garanderen...

11 [32] (311) *Bijdrage tot de psychologie van de ‘herders’. De grote doorsneemensen.*

Kun je voor jezelf verheimelijken dat er een *doorsnee*-geest en een *doorsnee*-smaak voor nodig zijn om diepgaande invloed uit te oefenen op het brede publiek, en dat we het bijvoorbeeld nog *niet* als blaam aan het adres van Voltaire mogen opvatten, als abbé Trublet hem met het volste recht ‘la perfection de la médiocrité’¹ heeft genoemd? (– zou hij dat namelijk niet geweest zijn, zou hij een *uitzondering* zijn geweest, zoals zeg maar de Napolitaan Galiani een *uitzondering* was, die diepzinnigste en nadenkendste hansworst die deze blijmoedige eeuw heeft opgeleverd, vanwaar

1. (Fr.) ‘de vervolmaking van de middelmatigheid’